

155. Երբ երկու ձայնաւորներու մէջ գտնասիք — որոց առաջնինը = լինելու է —, և կը փոխուի ի այսինքն իրը 55 Կարտասանուիք. որ լմ., ըմ' մա, թթ., ամմա, բայց, յա՞ն, յամ'— մէն, ամէն, են:

Աւր բոլոր դէպքերու մէջ չիւր սովորական ճաքը կը պահէ:

(Ալբ. Բ. Տառի) ՄԵԼԻՔ Ռ. ԴԱՒԹ-ԱԾՆ.

ԳԵՂԱՐՈՒԻԵՍԱԿԱՆ

ԻՒՐ ԳԵՏՏԻԵՆԵՐԷ

Կը ներկայացլնելք "Հանդիսի, ընթերցողներուն Վիեննայի ինչ նիշ երեւելի շնչքերն որոնք հոչակաւոր քաղքին նշանաւոր կոթողներն են: Բայց առանց վոյոց շնօսած՝ Վիեննայի դիրքին ու հագման վկայ քանի մը խօսք:

Վիեննա՝ Աւստրիայի կայսերական քաղաքը, երկրագնդի 48° 12' 35'' հիսուսյին լընիութեան եւ 34° 2' 39'' արեւելան երկայնական թեան վայ կ'ինայ՝ դանուոր գետին աջ եղեցը: Քաղքին հիսուսակողմն կ'անցնի դանուոր գետն՝ որ իր ճիւղաւորութեամբն կանաչագեղ կղզիներ կը կազմէ: Քաղքին արեւմաեան կողմը՝ դանուորի առջեւ՝ վերջ Կառնուան Ալպեան հսկոյ լեռնաշղթային բազուկները Kahlenberg (անչ էջ 312) ու Leopoldsberg առուամբ: Արեւելան գնն դաշտային է: Խնկ դեպի ի հարաւ հեռուն կը տեսնամաին կարպամեան լեռներու բարձրեց սարերը: Քաղքին օդն առողջարար է եւ շրջակալքն ալ բարերեր ու գեղեցիասեսիլ:

Քիստուէ յառաջ Զերորդ գարուն Ալպեան երկիրներուն մէջ կը բնակէին կեղտական ցեղերն՝ որոնք բաւական երկայն ժամանակ կարեւոր դիբը մ'ունեցան. առանց ատենը Վիեննան Vindomina կը յօրջորջուէր: Ալպեան երկիրներուն բնակիչներն երկրորդ պունիկական պատերազմն ի վեր Հռոմայիցիներուն հետ վաճառականական յարաբերութեան մէջ մտան. եւ երկորդ գարուն (Ն. զք.) Հռոմայիցիներէն Կորիկիացի (Norici), իսկ երկիրը նորիկին անուանուցան: Դրաւսուի ու Ցիլիներին արշաւանդներովն Ալպեան երկիրները մինչեւ դանուոր գետ 15 արաբիթուականն (Ն. ք. զք.) Հռոմայիցիներուն իշխանութեան առ ինկան: 11—8 թուականներուն ալ Նորիկիացիներուն արեւելան դրացիներն Ալբրիացիք նուաձուեցան. եւ

Ալպեանց վերջին բազուկներու եւ Սավէ (հան) ու Դանուոր գետերուն մէջտեղը գտնուած երկիրները հռոմէական դաւառ մ'եղաւ: "Պանունիա, անուամբ: Կեղտական նորիկինին ու Իլիրիական Պանունիայի տահաններուն վրայ Հռոմէացիներն երկու բանակատեղի բնարեցին՝ որոնցք մին էր Վindomina" զը իրենք Vindobona անուանեցն, այս անունը մինչեւ ցայսօր կը առնենք Լատինին գրութեանց մէջ: Այս Vindobona ըստածն՝ պարուան վիեննա քաղքին միշտայըը կը կացուածնէ: որուն կենդրոնը կը դանուի հսկոյագործ Մոյր եկեղեցին՝ յանուն Ա. Սահմանականի (ա. էջ 321), որ իւր բայց ի մասնաւորի աշտարակին, բարձրութեամբը բովանդակ քաղցին վրայ կը ամիսէ: Ա. Սահմանուի եկեղեցին ոչ թէ Վիեննայի երեւելի ճարտարարուեստ շնչքերէն մին է, այլ մեծ անոն ունի իւր չնութեամբն ու ճարտարապետական ընտիր գործ ըլլալով: աշխարհին հրաշալիքներուն կարգէն է: Էկոպոլդ Դ. առհմանականմը 1137ին եկեղեցի մը կառուցանելու խորհուրդը յըլցաւ: Այս խորհուրդն գործադրովն եղաւ իւր եղայրը՝ Հենրիկուր (1141—1147), որ 1144ին Heinrich Jasomirgott Ճարտարապետն ձեռուցն եկեղեցւոյն հմբ գրաւ: Պassau'ի Regimbert եպիսկոպոսը 1147ին Ա. Սահմանու Նախակային նուիրեց եկեղեցին որով եւ կոչուցաւ: Ա. Սահմանուի եկեղեցի: 1258ին ու 1276ին այրեցաւ կործանեցաւ: Խուռողիփոս Զ. գուքըն եկեղեցին նորէն կառուցանելու համար ծրագիր մը շինէլ առուած եւ շնութեան ձեռնորկեցու 1359ին: 74 տարի շնութեան անընհատ յառաջ ատաւեցաւ: Եկեղեցին երկու կրիստոնէր աշտարակ պիտի ունենար. ասոնցմէ մին աւարտեցաւ 1433ին: Խսկ երկրորդը գիռ շինուած չէ դիտուած բարձրութեամբ: Եկեղեցին խաչաձեւ է: ձափ թեւին վրայ կը բարձրանայ աշտարակը: Եկեղեցւոյն երկայնութիւնն է 108 մետր. Նաւուն լընիութիւնը $10 \cdot 6 + 8 \cdot 8 + 8 \cdot 8 = 28 \cdot 2$: Մեծ աշտարակը գագաթան արծւովն ու խաչովը 136·8 մետր բարձրութիւն ունի եւ ամբողջ գերմանական երկիրներուն մէջ գտնուած բարձր աշտարակներուն երրորդն է: 1839ին 63 տար բարձրութեամբ մաս մը վար առնւեցաւ նուած ըլլալուն համար եւ նորէն շինուեցաւ: Եկեղեցւոյն արագմանիթի զանգակներուն ամենամեծը 402 կենդանար կը կշռէ եւ զրո Յովիսէֆ Ա. Կայսրն այլաշգիներէն գերի առնուած թնդանութեամբէրն ձուլել տուած է 1711ին: Եկեղե-

ցայս ամէնէն յիշտափաց պրժանիք ամզինն
է՝ որ քանդակադրեւթեան պրժեստիք մէջ
պրտոց կարգի պահելիք մն է՝ իւր նարը
և աղջի փորագրութիւններովն կարելի չէ որ
մարդ տեսէ եւ չպահանջայ. Սառցիք առզան-
դաւոր ճարտարպեսի մասց հիսոսիք ծննդու,
քայլ և մարդիկ քանդակութիւններովն մեռոց
զարմանալիք արդասիք եւ սենուներու ազշ-
ցացիչ առարկոյ մ'է ամպինո (ա. էջ 320).

Ընդհանրապէս երկու կերպ ճարտարպե-
սական ամով շնուռած է եկեղեցին հասկական
եւ մեծան մասամբ գտնական. Հասկական ամը
կը տեսնասիք արժեստեան կողմ աւագ գրաւ ու
երկու փոքր աշխարհամերուն վկայ, Գոյ մասցն
ամբողջ գոմակն արժեստ ուրեսուն է:

Զմուննուք յիշտափելու Հայոց համար
այն ամբին գտննէն որ Ս. Ստեփանոսի եկեղեցին
կը պահանի, եւ որ ազգայնոց աւելի հետաքրք-
քրական է քան ամբողջ Ս. Ստեփանոս եկեղեցին
իւր Ծուռթեամբն ու ճարտարպեսական զար-
մանալիքներովն. Այս ամբին գտննէն է Հայոցի
Ս. Ստեփանոսի նշանըն որ առաջին սնդամ
մզի ծանօթացու 1849 Փետրուար 16թ. եւ
նյոյն արքուն մեր "Եւրոպա, շարաթ-թեր-
թուղ ծանօթացուցու Հայութեան Հանդէս ու Փ
յուրաց կը բերինք" ինչ որ 1849թն հրապարա-
կեց "Եւրոպա, մասնելով որ շատերուն ան-
ծանօթ է:

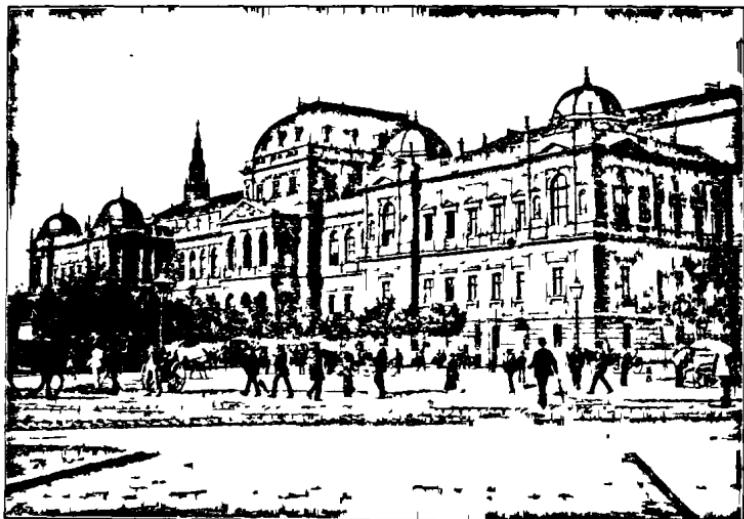
"Քիննայի Ս. Ստեփանոս մայր եկեղե-
ցոյն մէջ Փետրուարի 16թն որբոց նշանընե-
րուն կամ մասնաւներուն հանդէս հասարուե-
ցաւ. Այս հանդէսը 1363թ Խուրափիս զօրին
ձեռքովը հաստառաւուն էր, եւ ան ժամանակին
ի վեր ամէն ասրի Սրբոց նշանըը հրապարա-
կաւ կը զրաւէր որ մողզվարդը յորդէ: Խոյց
Ցովեկի Բ. Կոյսեր տանն ննջուն որ եկեղե-
ցական շառ բաներու մէջ բանական չափուու-
րաթիւններ գրանցուցու, նյոյնըն Սրբոց պահ-
բերուած անդէսուն ալ արդիւրեցաւ եւ մինչեւ
Տիմու անանկ ննջուն էր. տակիք առ աղասա-
թեան ապրանքն մէջ եկեղեցականը ան արդելիք
պարաւորութիւնն աղաս սեպելով՝ նշն հին
հանդէսը զարձեալ հասորեցին: Վեսդ Խորա-
նին ու կողմանական խորաններուն վկայ գրաւուած
Սրբոց նշանըներուն թիւը 220ը կանցնէր,
որմնցն ունաց ամբողջ մարմնը, ունաց ալ մի-
նակ մէկ մասը կար: Հաս երեւելի Սուրբերուն
եւ բոլոր Առաքելոց զանազան մանր նշարքներէն
զատ՝ Ս. Ստեփանոս Կախավկային գտննէ ու
Ս. Գրիգոր Կախանաղացւոյն գլուխը կար: Խոյց

մզի մէննէն աւելի զարմանակ ան-
ձանձն Հայութիք Արք ու մարգին գրաւ ու
նաևն էր Ս-րի Սուենիոն ի Հայութիք, գրաւ
բառ մարգին գրեթե ամբողջ էր, ու մայ-
դանի չկար: Աւ թեպէս առաջ վկայ իսկուն
եղանի շափ ընդունակ ու վասեր նախուա-
թիւն բառեցնէր, բայց Գոյ 1543թ նայ ա-
նենաւ գերմաներէն իւղաւ գրաւու ու
յիշտափարան մենաց, որ ու Սուրբ Ստե-
փան ի Հայութանէ 1543թ տառները Ս.
Ստեփանոս եկեղեցայն Արքոց նշարքներուն
զահանգնիք մերգուն գրաւուած մասակի ու
մէջ գրաւէ եւ, եւ առք գուրութիւն մն է, ու
իր որբաթիւնը համեմայն յարգաթիւն
ընդունելու համար ամէն ասրի մարգինեան
ուշեց կը գրաւէ: Խոզնովի բան էր մեր ող-
ոգին զամանակն մէջ առաջ գոյ գուն գուրը
յիշտափ մը գտնէլ: Գոյ 1471թ Հայու-
թանէն կասանդրազգին զարդիւումներն եկան
ու հաւաքի համար էլեմուուած Ստեփանոս
զամանին ըլլայ, որու վկայ եղան գրաւու յի-
շտափաթիւնը կրուսուն ըլլայ:

Թաղումն Ս. Ստեփանոս եւ միջին
Grabens (ա. էջ 313) լոյն ու շրենի փոցնեցէն գեղ
ի կոյսերուն զալուած: Graben վիճակոյի գե-
ղեցիկ ու լոյն փոցներէն մն է, որ կը սե-
նանի եւստութիւնը մէջ է մեն գրաւու մա-
նացդի առարկները: Այս փոցնու համար իրե-
կան չկայ: Graben մէջնէ կը բարձրածայ
Ս. Երրորդութեան պանչելի կոմոզը գրաւ
ծրագրից յալլաց է J. E. Fischer von Erlach,
արձանները բանցական են Strudel, Frumüller
ու Rauchwirth. Խօն կոմոզն ուլ - Burnaccini մէ-
ճեազգրուն է Լիսուուզուն Ս. Կոյսոր 1682թն
կոնցնել առան է կոմոզն ի յիշտափ ժամ-
ափառան անհետազարան: Ս. Երրորդութեան
կոմոզն երկու կողը քանի մը բայց հեռան
մէ մէկ աղբեկ հայ. Երկուքն ալ աղասին մը
զարդարուած (Ս. Ցովեկի եւ Լիսուուզուն): Եր-
կուքն ալ մէ: Պարու գործ՝ Fischer էն Մենք
կայսերական պալուստն նօր, գեղեցիկ գունէն (ա.
էջ 320) որ նորացն շէկերէն մն է, եւ այլին-
ոյլ գումիններէն ու հրապարակէ անցնելէն եռոքը:
Կու գամք կամք ի աղասինք կայսերական նորակա-
ռոց պալուստն աղջին (ա. էջ 331) որ Արեն-
նակի փառաւոր շէկերուն մէջ աղասին աղդին
կայս բանէլ: Պալուստ հանգացեալ Hasenauer
աղասինուած ճարտարպեսին մասց ծնունդն
է: Խոյց գեռ շնէրը բոլցովին աւարտած ըլլա-
յով՝ ինչպէս պատկերին վրայէն ալ կը տեսնուի:

վրան խօսին ոռ պյժմ զանց կ'առնունք: Միայն
թէ չենք ուզեր առանց յիշտակութեան թո-
ղուզ այս երկու չքնաղ ձմաւոր արձաններն՝
որոնք պալատան առջեւ գտնուող պարտէզը կը
զարդարեն: Այս երկու արձաններուն շնչին է
Anton Dominik Fernkorn (1813—1878):
Խսկ ծմաւոր անձնառութիւններն մին է այն
դիւցանը՝ որ իւր ժամանակին ազգաց մաքէն՝
այս նախապաշտումը թէ Կապույտ անյալը
է, փարատաց իւր երկու յովթական նախա-
ներովը՝ որ 1809ին Մայիսի 21-ու 22-ին վիճա-
նայի առջեւ առաւ ցեծն Նապոլեոնի, որով

կան ընդհանուր սպարապետ կ'ըլլայ եւ զինք
կրօնաւորական կապայ հագնելու խաւորդին:
Խախտանաց պարեետու կը հագցընէ 1702իւու
Յի ընդդեմ Գաղղիացոց փառաւոր յաղթու-
թիւններ ընդհանուր որով Կարժանայ Վիեննայի
պատմական զարգերէն մին ըլլալու: Միայն թէ
Եւգինիոսի արձանն այնչափ յարգի չէ որչափ
կարուսունը, վասն զի առոր ձին միայն ետեւի
երկու ոսքերու վրայ արձանացած է, մինչդեռ
անորը ետեւի երկու ոսքերը բաւական ըլլալով
արձանացած ձիոյն ու հեծեալին ծանրութեանը,
թաւ պոչն ալ իւր երրորդ ոսք օգնութեան

Համալսարան:

Կապույտնէն նուաճեալ ազգերն ազատութեան
շաման մ'առնին: Այս դիւցանին յորդըրախնէն
է Կարուսու արքիդուքտու հայ երկրորդին հեծեալը
կը ներկայացնէն Եսդինիոս Սաւոյայի իշխանն որ
պահպանի դաշտին Գաղղիայի արքանիքն անցնելէն
ետքը՝ Լուգովիկոսն զիկն իւր զինուրական
նառայութեանց մէջ առանց կը իննիու: Եւ-
դինիոս ակար մարմնով ողբերելիք սեպ մ'անն-
նալուն համար Լուգովիկոսն կը մերժուի եւ
հետեւեալ անարդական պատասխանը կ'առնու:
Գնա կրօնաւորի պեմ հագիք: Այն ատեն Եւ-
դինիոս Լէսպովը Ա. Կայսեր կը դիմէ: Կայսրը չի
մերժեր, զինուրական ծայուղութեան մէջ
կ'առնու: Կամաց կամաց կը բարձրանայ Եւգի-
նիոս իւր քաջութիւններովն երեսուն ատրե-

առեր է: Երկուքն ալ գրեթէ իրարարու հաւա-
սար են եւ բնականն շատ աւելի մեծ:

Դեռ ներքին քաղքէն գուրս չելած յի-
շասակենք Փրանկիսկոս Ա. Կայսեր այն նշակա-
լից խօսքն՝ որոնք խոշըր տառերով դրոշմուած են
քաղքին դրան վրայ „Justitia regnum funda-
mentum, — “Արդարութիւնն է տերութեանց
հիմքն”:

(Ըստ Հայունիլիքի)

4. Զ. 8.

